

راهنمای روش مشارکت مدار برای تشخیص سریع مسایل و طرح ریزی عملیات در سامانه های آبیاری

گروه کار:

مشارکت آببران در مدیریت شبکه های آبیاری و زهکشی
کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران

ترجمه:

عبدالرضا افتخاری

سید احمد حیدری بان

اسماعیل جباری

نجف هدایت

سرشناسه: شانس، هارترین واندن

عنوان قراردادی: Schans, Martin L. Vander

عنوان و پدیدآور: راهنمای روش مشارکت‌مدار برای تشخیص سریع مسائل و طرح‌ریزی عملیات در سامانه‌های آبیاری مارتین واندن

شانس، فیلیپ لمرپیر: ترجمه سید احمد حیدریان ... (و دیگران).

مشخصات نشر: به ن. کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران، ۱۳۸۶

مشخصات ظاهری: ج. ۱۹۶، مس. مصور، جدول، نقشه.

شابک: 964-6668-62-3

وضعیت فهرست‌نویسی: فب

یادداشت: عنوان اصلی:

Manual participatory rapid diagnosis and action planning for irrigated agricultural systems (PRDA)

یادداشت: و ژئانه

یادداشت: کتابخانه

موضوع: آبیاری — مهندسی

موضوع: طرح‌های آبیاری

موضوع: آبیاری — مدیریت

موضوع: کشاورزی — نقشه‌ها

شناسه افزوده: لمرپیر، فیلیپ

شناسه افزوده: Lemperiere, Philippe

شناسه افزوده: حیدریان، سید احمد، مترجم

شناسه افزوده: ایران، کمیته ملی آبیاری و زهکشی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۶، ۲۷۲۰۵ TCA

رده‌بندی دیویی: ۶۲۷.۵۲

شماره کتابخانه ملی: ۱۰۱۹۵۲۳

نام کتاب: راهنمای روش مشارکت‌مدار برای تشخیص سریع مسائل و طرح‌ریزی عملیات در سامانه‌های آبیاری

مترجمین: سید احمد حیدریان، عبدالرضا افتخاری، نجف هدایت، اسماعیل جباری

ناشر: کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران

حروف چینی و صفحه آرایی: کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران

چاپ اول: ۱۳۸۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۳ - ۶۲ - ۶۶۶۸ - ۹۶۴

نشانی: تهران، خیابان شهید دستگردی، خیابان شهید کارگزار، خیابان شهید شهرساز، پلاک ۲۴.

کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران: تلفن: ۲۲۲۵۷۳۴۸، نمابر: ۲۲۲۷۷۲۸۵

حق چاپ برای کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل ۱: مقدمه
۱	این راهنما برای چه کسانی مورد استفاده می باشد
۲	PRDA چیست؟
۴	اهداف PRDA
۴	از این راهنما چگونه استفاده کنیم؟
۵	فصل ۲: کلیاتی از مراحل کار
۵	مرحله ۱: آماده سازی
۹	مرحله ۲: تشخیص
۱۱	مرحله ۳: طرح ریزی عملیات
۱۵	فصل ۳: اجزای اصلی سامانه های کشاورزی تحت آبیاری
۱۵	چهار جزء اصلی سامانه های کشاورزی تحت آبیاری
۲۸	تعاملات و تبادلات بین چهار جزء یک سامانه آبیاری
۳۱	سئوال محوری که می بایست در RD پاسخ داده شود
۳۵	فصل ۴: طرح ریزی PRDA
۳۵	انتخاب اعضای تیم
۳۷	بودجه و دیگر منابع مورد نیاز
۳۷	انتخاب منابع اطلاعات
۳۹	انتخاب ابزارها
۴۴	برنامه زمان بندی
۴۷	فصل ۵: استفاده مؤثر از ابزارهای PRDA
۴۷	روش مصاحبه
۵۲	اطمینان از صحت اطلاعات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵۷	منابع مورد استفاده
۵۹	ضمیمه الف) توصیف ابزارهای PRDA
۱۳۹	ضمیمه ب) کاربرگ‌های تهیه گزارش
۱۸۹	ضمیمه پ) معرفی مختصر آموزش PRDA در انیوپی و کنیا

فهرست کادرها

۸	کادر ۱: مثالی در طرح آبیاری کلگوتا
۲۴	کادر ۲: سازمان آبیاری و جامعه محلی
۳۶	کادر ۳: انتخاب کشاورزان برای تیم PRDA
۳۶	کادر ۴: اصول کلیدی PRDA
۴۰	کادر ۵: طبقه‌بندی ابزارهای PRDA
۴۹	کادر ۶: مثالی از سؤال‌های مستقیم و غیرمستقیم
	کادر ۷: مثالی از طبقه‌بندی کشاورزان در طرح آبیاری اراضی
۵۲	برنج‌کاری در کنیا

فهرست جداول

۴۱	جدول ۱: ابزارهای پیشنهادی متناسب با بزرگی طرح آبیاری
	جدول ۲: زمان مورد نیاز برای یک گروه ۴ نفره برای انجام PRDA
۴۵	در طرح آبیاری با ابعاد مختلف
	جدول ۳: مثال‌هایی از تفاوت‌های بین ادراکات کشاورزان و متخصصین
۵۵	آبیاری

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳	شکل ۱: روش مشارکت‌مدار برای تشخیص سریع مسایل و طرح‌ریزی عملیات
۶	شکل ۲: جزئیات چرخه آموزشی پروژه برای تشخیص سریع
۱۶	شکل ۳: چهار جزء اصلی سامانه‌های کشاورزی تحت آبیاری
۱۷	شکل ۴: شش جزء اصلی طرح‌های آبیاری
۴۴	شکل ۵: ارتباط بین چهار جزء اصلی طرح آبیاری و ابزارهای PRDA

سرآغاز:

هر چند هزینه‌های سرسام‌آور بهره‌برداری و نگهداری از شبکه‌های آبیاری و زهکشی و عدم تکافوی آب‌بهاء جهت تأمین این هزینه‌ها، اولین انگیزه برای مشارکت گرفتن کشاورزان برای مدیریت شبکه‌های آبیاری در دهه ۸۰ میلادی بوده است. و در ادامه عوامل دیگری همچون، مدیریت بهره‌برداری و نگهداری ضعیف و نامناسب، عدم توجه به رضایت‌مندی کشاورزان، عملکرد پایین و کندی جریان کار و سرعت گرفتن روند فرسایشی شبکه‌ها، انگیزه دولت‌ها را برای انتقال مدیریت شبکه‌ها به کشاورزان را مصمم‌تر کرد.

در این فرآیند، کارشناسان به این اعتقاد رسیده بودند که انتقال مدیریت آبیاری نه تنها به کاهش بار مالی دولت کمک خواهد کرد بلکه به واسطه اصلاح نظام مدیریتی شبکه‌ها، کاهش عملیات اجرایی و بروکراسی اداری و سازمانی و همچنین توجه به مدیریت نرم‌افزاری باعث افزایش تولید و در نهایت سودآوری بیشتری برای کشاورزان خواهد شد. از این رو برنامه‌های عملی برای انتقال مسئولیت‌های دولت‌ها در مدیریت شبکه‌های آبیاری به تشکلهای آبریان آغاز شد و هم اکنون با گذشت بیش از ۲۰ سال از آغاز این حرکت، علاوه بر فایده آموختن بر مشکلات فوق، عایدات بیشمار دیگری برای شبکه‌ها و خاصه کشاورزان به دنبال داشته است.

کتاب حاضر که توسط گروه کار مشارکت آبریان در مدیریت شبکه‌های آبیاری و زهکشی این کمیته ملی ترجمه شده است حاصل تجربه‌های میدانی کارشناسان مؤسسات بین‌المللی در تعدادی از کشورهای دنیاست که به صورت دستورالعمل تهیه و ارایه شده است. اصل این کتاب تاکنون به زبان‌های فرانسه و انگلیسی منتشر شده است و ترجمه فارسی این کتاب سومین زبان انتشار یافته این کتاب خواهد بود. مطالعه این کتاب را به کارشناسان و مدیران آبیاری و زهکشی کشور عزیزمان ایران توصیه می‌کنم.

در پایان لازم می‌دانم از همکاران گروه کار و دبیرخانه کمیته ملی که در ترجمه، ویراستاری، تایپ و انتشار این کتاب اقدام کردند قدردانی نمایم.

سیداسدالله اسداللهی

دبیر کل کمیته ملی آبیاری و زهکشی ایران

پیشگفتار

در صحرای آفریقا^۱، کشاورزی ۷۰ درصد از فعالیت‌های اقتصادی جمعیت فعال را در بر می‌گیرد و از امور اقتصادی و اجتماعی بسیار مهم می‌باشد. در این قسمت از جهان، کشاورزی دیم بسیار غالب است. امنیت غذایی و درآمد روستائیان نسبت به نوسانات بارندگی آسیب‌پذیر بوده و تولید غذا اغلب کمتر از نیاز جمعیت رو به رشد می‌باشد. بارش کم و اراضی تخریب شده به سهم خود بیانگر بی‌روقی محصولات کشاورزی و یکی از دلایل کمبود غذایی مزمن و دیرینه می‌باشد.

آبیاری می‌تواند در تضمین و افزایش تولیدات کشاورزی بسیار مؤثر باشد. به هر حال سرمایه‌گذاری در طرح‌های آبیاری باید بدقت و با برنامه‌ریزی صورت پذیرد. منابع محدود آب و بهره‌برداران متعدد، نیازمند مدیریت جامع بر منابع می‌باشد. همچنین توسعه سیستم‌های آبیاری مستلزم سرمایه‌گذاری مالی و انسانی بسیاری می‌باشد. بنابراین بهره‌وری آبیاری و پایداری آن می‌بایست به دقت تعیین و مورد ارزیابی قرار گیرد. بطور کلی موفقیت پروژه‌های آبیاری درگرو مشارکت گروه‌های ذیربط در برنامه‌ها و تحلیل همه جانبه‌ای از امور فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌باشد.

راهبردهای همکاری‌های منطقه‌ای فرانسه برای توسعه بین‌المللی^۲، بدون توجه شایسته و لازم به ظرفیت‌های کلیه دست‌اندرکاران در بخش‌های عمومی و خصوصی، جاری نمی‌شود. این راهبردها شامل کشاورزی، امنیت غذایی و مدیریت آب می‌باشد. پروژه "Amelioration des performances des perimeters Irrigues en Afrique - APPLA" نمونه‌ای از توجه لازم به همین رویکرد است. این پروژه در شرق آفریقا توسط IWMI^۳ و در غرب آفریقا توسط RAID^۴ به مورد اجرا درآمده است. در این ارتباط اطلاعات تحلیلی قابل ملاحظه‌ای در مورد ۷ کشور (بوركینافاسو، مالی،

1- Sub-Saharan

2- French cooperation for international development

3- International Water Management Institute

4- Regional Association for Irrigation and Drainage

موریتانی، نیجریه، سنگال، اتیوپی و کنیا)، توسط این دو مؤسسه تهیه و منتشر گردیده است. اطلاعات تحلیلی مذکور برای کلیه دست‌اندرکاران آبیاری قابل دسترسی می‌باشد.

تهیه نشریاتی جهت استفاده تکنسین‌های خدمات عمومی، تشکلهای غیردولتی و سازمان‌های وابسته به کشاورزان از جمله اهداف همکاری IPTRID و IWMI بوده است. این راهنما که روش‌های کاربردی مشارکت در برنامه‌های آبیاری را ارائه می‌نماید، بر پایه تجربیات و تفکرات بسیاری از کشاورزان و متخصصین آبیاری در اتیوپی و کنیا استوار است.

اطمینان دارم که این راهنما برای کسانی که می‌خواهند راحلهایی را در پاسخ به نیازهای جامعه کشاورزان و مدیریت منابع آب طرح‌ریزی نموده و به مورد اجرا درآورند، مفید خواهد بود.

Jean-Christophe DEBERRE

رئیس اداره سیاست‌گذاری توسعه، اداره کل توسعه همکاری‌های بین‌المللی
وزارت امور خارجه فرانسه